

Besin çözeltilerinin Hazırlanması

Topraksız yetiştiricilikte kullanılan besin çözeltileri

- Besin çözeltileri, topraksız yetiştiricilikte bitkiler için mutlak gerekli olan besin maddelerini bitkinin ihtiyaç duyduėu oranda ve miktarlarda içeren çözeltilerdir.
- Bitkilerin besin maddelerine olan ihtiyaçları gelişme dönemlerine göre farklılık gösterir.
- Topraksız yetiştiricilikte bitkilerin ihtiyaçlarına göre yetiştirme ortamlarında bulunması gerekli olan miktarlarda besin maddesini ayarlamak olanaklı olduğundan, toprak ortamına göre bu durum bir avantajdır

- Bitki dokuları elektronötral bir ortam olmaları sebebiyle, yetiştirme ortamlarında bulunan anyon ve katyonların dengeli olması gereklidir.
- Aksi halde bitkinin anyon veya katyon alımındaki dengesizliklere bağlı olarak yetiştirme ortamında ani pH değişimleri olabilmektedir.
-
- Topraksız yetiştiricilikte kullanılan materyallerin tamponluk özellikleri yok denecek kadar azdır dolayısıyla ortam pH'ında yaşanacak ani değişimler bitkilerin ölmelerine sebep olabilir

- Ayrıca besin çözeltilerinde dengesiz bir dağılım gösteren besin maddeleri arasında bir takım reaksiyonlar gerçekleşerek bazı besin maddelerinin bitkiye yararlılığı düşebilir.
- Örneğin besin çözeltisinde fazla miktarda bulunan fosfor, çinko ile çökelti oluşturabilir veya besin çözeltisinde fazla oranda bulunan karbonat ve bikarbonat, demir ve çinko ile çökelti oluşturabilmektedir.
- Bu durumda besin çözeltilerinin hazırlanmasında dikkatli olunmalıdır.
- Özellikle Ca içeren çözeltiler diğer besin maddeleri ile karıştırılmadan ortama ayrı uygulanmalıdır.

- Besin çözeltilisinin oksijen içeriği kök gelişmesi için çok önemlidir ve ortamda oksijen seviyesinin genel olarak 5-8 mg/L' nin altına düşmemesi gerekir.
- Topraksız yetiştiricilikte ortam pH' sı sürekli kontrol edilerek bitkinin ihtiyaç duyduğu seviyelere ayarlanmalıdır. Geliştirilmiş sistemlerde bu işlem otomatik olarak gerçekleştirilebilmektedir.
- Ayrıca bitkilerin gelişme periyodu boyunca ortamın EC' si sürekli kontrol edilmelidir. Transpirasyonla su kaybınının fazla olduğu dönemlerde EC yükseldiğinde çözelti sulandırılarak veya bitkilerin besin maddelerini tüketimi sonucu EC düştüğünde ise besin çözeltisi ilave edilerek düzenlenebilmektedir.

Besin çözeltilerinin hazırlanmalarında, araştırma amaçlı çalışmalarda mutlaka saf su kullanılmalı, yetiştiricilik amacı ile ise şehir şebekesi, yağmur suları, kuyu suları kullanılabilir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bu suların içerisinde çözünmüş bulunan iyonların miktar olarak bilinmesidir. Çizelgede besin çözeltilerinin hazırlanmasında kullanılan besin maddelerinin atom ağırlıkları verilmiştir.

Besin maddeleri	Atom ağırlığı	Besin maddeleri	Atom ağırlığı	Besin maddeleri	Atom ağırlığı
N	14	Fe	55.9	H	1
P	31	Mn	54.9	C	12
K	39.1	Zn	65.4	O	16
Ca	40.1	B	10.8	Si	28.1
Mg	24.3	Cu	63.6		
S	32.1	Mo	95.9		

- Besin çözeltilerinin hazırlanmasında kullanılacak olan kimyasal maddelerin %100 suda çözünebilir olması ve klor içermemesi en önemli koşuldur.
- Buna göre besin çözeltilerinin hazırlanmasında en çok kullanılan kimyasal maddelerin, kimyasal formülleri, % besin maddesi kapsamı ve formül ağırlıkları aşağıda verilmiştir.

Kimyasal madde	Formülü	% Besin maddesi	Formül ağırlığı
Nitrik asit %100	HNO ₃	22N	63
Fosforik asit %100	H ₃ PO ₄	32P	98
Kalsiyum nitrat	Ca(NO ₃) ₂ ·4H ₂ O	16.9 Ca, 11.9 N	236
Potasyum nitrat	KNO ₃	38 K, 13 N	101
Amonyum Sülfat	(NH ₄) ₂ SO ₄	21.2 N	132
Amonyum nitrat	NH ₄ NO ₃	35N	80
Magnezyum nitrat	Mg(NO ₃) ₂ ·6H ₂ O	9Mg, 11N	256
Mono potasyum fosfat	KH ₂ PO ₄	28K, 23P	136
Mono amonyum fosfat	NH ₄ H ₂ PO ₄	27P, 12N	115
Potasyum sülfat	K ₂ SO ₄	45K, 18S	174
Magnezyum sülfat	MgSO ₄ ·7H ₂ O	10 Mg, 13 S	246
Mangan sülfat	MnSO ₄ ·H ₂ O	32 Mn	169
Çinko sülfat	ZnSO ₄ ·7H ₂ O	23 Zn	288
Boraks	Na ₂ B ₄ O ₇ · 10H ₂ O	11 B	381
Bakır sülfat	CuSO ₄ ·5H ₂ O	25 Cu	250
Sodyum molibdat	Na ₂ MoO ₄ ·2H ₂ O	40 Mo	242
Demir -EDTA %13	Fe-EDTA	13 Fe	430
Demir - DTPA %6	Fe-DTPA	6 Fe	932
Demir - EDDHA %5	Fe-EDDHA	5 Fe	1118
Potasyum bikarbonat	KHCO ₃	39 K	100
Kalsiyum hidroksit	Ca(OH) ₂	54 Ca	74

- Besin çözeltilerinde miliekivalan (meq) olarak anyonların toplamı katyonların toplamına eşit olmalıdır.
- [$(\sum \text{ANYON} = \sum \text{KATYON}) \text{ meq}$]
- Bu denge üzerine makro elementlerin etkisi olduğundan, hesaplamada mikro elementlerin dikkate alınması gerekmez.

- Besin çözeltisinde bulunan
- anyonlar, NO_3 , H_2PO_4 , SO_4 ,
- katyonlar ise NH_4 , K, Ca ve Mg' dan oluşur.

Aşağıda besin çözeltisinin hazırlanmasına ilişkin bir örnek verilmiştir. Örnek, domates yetiştiriciliği için ortamda bulunması gereken anyon ve katyonların konsantrasyonu aşağıda verildiği gibi olsun (Sonneveld, 1992).

<u>Anyon</u>	<u>mmol/L</u>	<u>Katyon</u>	<u>mmol/L</u>
• NO ₃	11.75	NH ₄	1.0
• H ₂ PO ₄	1.25	K	5.5
• SO ₄	1.0	Ca	3.25
•		Mg	1.00
• Toplam meq/L	15.0		15.0

Bu çözelti için gerekli olan maddelerin miktarı mmol/L olarak belirlendikten sonra bunlar mg/L şekline formül ağırlıkları ile çarpılarak bu maddelerden 1 L çözeltide bulunması gereken miktarlar hesaplanır [(mmol/l x FA)= mg/L].

		Standard bileşim, mmol/l						
Kimyasal maddeler		NO ₃	H ₂ PO ₄	SO ₄	NH ₄	K	Ca	Mg
mmol/l		11.75	1.25	1.0	1.0	5.5	3.25	1.0
KH ₂ PO ₄	1.25		1.25			1.25		
Ca(NO ₃) ₂ ·4H ₂ O	3.25	6.50					3.25	
NH ₄ NO ₃	1.0	1.0			1.0			
KNO ₃	4.25	4.25				4.25		
MgSO ₄ ·7H ₂ O	1.0			1.0				1.0

Besin çözeltilisinin depo edildiği tanklarda çökmeyi önlemek için aşağıda hesaplanan kimyasal maddelerden P ve Ca içerenler ayrı ayrı ortamlarda çözülerek kullanılmalıdır.

mg/L				
KH_2PO_4	1.25	x	136 =	170
$\text{Ca}(\text{NO}_3)_2 \cdot 4\text{H}_2\text{O}$	3.25	x	236 =	767
NH_4NO_3	1.0	x	80 =	80
KNO_3	4.25	x	101 =	429
$\text{MgSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$	1.0	x	246 =	246

Besin maddesi	mik.mol/l	Kullanılan kaynak	Formül ağırlığı	Besin çöz. bulunması gereken mg/L
Fe	40	Fe-EDDHA	932	37.280
B	30	Na ₂ B ₄ O ₇ .H ₂ O	381	2.858
Mn	5	MnSO ₄ .H ₂ O	169	0.845
Zn	4	ZnSO ₄ .7H ₂ O	288	1.152
Cu	0.75	CuSO ₄ .5H ₂ O	250	0.188
Mo	0.5	Na ₂ MoO ₄ .2H ₂ O	241	0.120

Mikro elementler miktar olarak çözeltilerde çok düşük düzeylerde bulunduğu için bunların çözeltilere getireceği yük ihmal edildiklerinden doğrudan hazırlanır. Diğer bir ifadeyle mikro elementler arasında anyon-kasyon dengesi aranmaz. Mikro elementlerin karışık olarak stok çözeltilerinin hazırlanması uygulamada kolaylık sağlar.